

Romein, gij zult onschuldig boeten
voor wat Uw voorgeslacht misdeed,

zei de Romeinse dichter¹¹⁶ naar waarheid, afgezien van de toevoeging 'onschuldig', want hij was ten zeerste schuldig door de schuld van zijn voorouders. De dichter was slechts in staat om het resultaat te zien, hij had geen oog voor de oorzaak. Zoals wij een en dezelfde persoon met recht aan het eind van zijn leven om een misdrijf straffen, dat hij in zijn jonge jaren begaan heeft, zo bestraft God aloude zonden van keizerrijken en vorstendommen, die om reden van hun uitwendige verbondenheid voor God althans een ondeelbare eenheid vormen. In de ogen van Hem, die de gehele eeuwigheid in zijn alomvattende geest besloten houdt, worden wij door het verloop der tijden niet gescheiden. Of zouden de Romeinen, die agressieve wolven, ongestraft zoveel steden hebben verwoest en zoveel scepters hebben gebroken? in hun moordlust zoveel bloed vergoten hebben, maar nooit hun eigen bloed? Dan zou ik toegeven dat er geen wrekende God bestaat, 'die hoort en ziet wat wij bedrijven'.¹¹⁷ Maar zo is het niet; eens zullen zij zelfs in hun nageslacht moeten boeten, laat maar niet te laat. In Gods ogen vormen niet alleen de tijden, maar ook de delen een eenheid. Ik bedoel dit: zoals bij een mens, wanneer zijn hand, geslachtsdeel of buik gezondigd heeft, het hele lichaam ervoor boet, zo komt bij een collectieve verbondenheid een misdrijf van enkelen dikwijls op allen neer, vooral wanneer de zondaren meer belangrijke delen zijn, zoals koningen, notabelen, magistraten. Naar waarheid heeft Hesiodus¹¹⁸ uit het heiligdom der Wijsheid verkondigd:

Vaak wordt een hele stad gestraft als één slecht man
een euveldaad en schending van het recht begaat,
want van omhoog zendt Zeus naar hen een zware ramp,
een hongersnood, gepaard aan pest.

Zo is de hele Griekse vloot vergaan
wegens een waanzinnig misdrijf van één man, Oileus' zoon
Ajax¹¹⁹.

zo heeft in Judea één pestziekte zeventigduizend mensen terecht
het leven gekost, vanwege de onrechtmatige willekeur van de
koning¹²⁰. Soms kiest God daarentegen, wanneer allen gezondigd hebben, een of enkele mensen als zoenoffer voor de collectieve schuld. Als hij hierbij voor korte tijd van de starre rechtsgelijkheid afwijkt, vloeit toch uit de onbillijkheid zelf een nieuwe billijkheid voort; wat tegenover enkelen wredeheid lijkt, getuigt van een zachtaardige gerechtigheid tegenover velen.

Een schoolmeester deelt toch ook een pak slaag uit aan de eerste de beste uit een groep die keet schopt? Een veldheer straft toch iedere tiende man van een verslagen leger? Toch heeft beider maatregel een gunstig effect, want door de bestraffing van enkelen worden allen niettemin bang gemaakt en tot inkeer gebracht. Ik heb gezien dat artsen vaak een snee in een ader van een voet of arm gaven, terwijl het gehele lichaam pijn deed. Misschien is hier hetzelfde het geval? Dit zijn geheimen, diep verborgen geheimen, Lipsius, en als je verstandig bent, laten wij dan niet te dicht bij dat heilige vuur komen: bepaalde vonken en stralingen kunnen wij mensen er misschien van zien, het vuur zelf niet. Zoals degenen die te scherp in de zon kijken, het zicht in de ogen verliezen, zo gaat ieder licht van de geest verloren bij wie zijn geest op dit licht gericht houdt. Daarom moeten wij naar mijn mening van een dergelijk nieuwsgierig en riskant onderzoek afzien. Laat het volgende voor ons vaststaan: zonden kunnen en mogen niet door mensen beoordeeld worden, God* kent een andere weegschaal, een ander gerechtshof, en hoe zijn verborgen vonnissen ook mogen uitvallen, wij moeten ze niet bekritisseren, maar verdragen en eerbiedigen. Deze ene uitspraak wil ik je nog inprenten – waarmee ik dit onderwerp stop en tegelijk de mond van alle nieuwsgierigen toestop:

Vele oordelen van God zijn geheim, geen is onrechtvaardig¹²¹.

Hoofdstuk 18

*Overgang naar het laatste deel, bestaande uit voorbeelden.
Betoogd wordt dat het soms nuttig is als een bitter geneesmiddel
met iets zoets bestreken wordt*

Dit meende ik, Lipsius, tegen de onrechtvaardige critici te moeten zeggen ter verdediging van de goddelijke gerechtigheid. Ik geef toe dat het niet helemaal tot mijn onderwerp behoorde, maar toch niet helemaal niet, want wij zullen ongetwijfeld de rampspoed gelatener en gewilliger verdragen, als wij ervan

* In de 2e druk van 1585 werd de (heidense) meervoudsvorm 'goden van de bovenwereld' (Latijn: *superti*) gewijzigd in het enkelvoud 'God' (Latijn: *deus*).